

Література:

1. Грищенко Я. С. Дискурсивність віршованих творів: когнітивно-прагматичний вимір (на матеріалі англійської та американської поезії XVII–XX століть) : автореф. дис. канд. філол. наук. Київ, 2013. 19 с.
2. Пікалова А. О. «Казкар» як тип «емотивного-Я» ідентичності дитячого поета. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Германістика та міжкультурна комунікація»* : зб. наук. праць. Херсон. 2019. Вип. 2. С. 69–78.
3. Сидоренко І. А. Архітектоніка та композиція художнього твору як елементи авторського ідіостилю. *Вісник Університету імені Альфреда Нобеля. Серія «Філологічні науки»*. 2019. № 1(17). С. 19–24.
4. Donaldson J. *The Snail and the Wale*. London : MacMillan Children's Books, 2003. 36 p.
5. Greer R. Toward a theory of generative rhetoric. *CCTE Studies*. 2001. P. 54–64.
6. Kant I. *Critique of Pure Reason*. London : Penguin, 2008. 784 p.
7. Magee G.A. Architectonics, truth, and rhetoric. *Philosophy and Rhetoric*. 2008. 42(1). P. 59–71.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-320-3-28>

ГОЛОСНІ КРИМСЬКОТАТАРСЬКОЇ МОВИ (ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНО-ФОНЕТИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ)

Ренська А. Д.

*студентка відділення кримськотатарської мови і літератури
Навчально-наукового інституту філології
Київського національного університету імені Тараса Шевченка
м. Київ, Україна*

Теряєв Д. О.

*кандидат філологічних наук,
доцент Навчально-наукового інституту філології
Київського національного університету імені Тараса Шевченка
м. Київ, Україна*

«Кримськотатарська мова – одна із західнокипчацьких мов тюркської мовної сім'ї. Поширена в АР Крим України, Румунії, Туреччині, Узбекистані та деяких країнах Сх. Європи. Кількість

носіїв – бл. 700 тис. осіб. Структура К. м. неоднорідна, у ній виокремлюють 3 діалекти: пн. (степовий), серед. і пд., або пд.-бережний (на основі якого розвивалася літ. мова до поч. 20 ст.)... Типологічно К. м. належить до аглютинатив. мов. Осн. спосіб афіксації – суфіксація» [4].

Мета дослідження – проведення експериментально-фонетичного аналізу голосних кримськотатарської мови. Предмет дослідження – ізольована вимова голосних кримськотатарської мови.

Голос, який виникнув у гортані в результаті коливань голосових зв'язок, які є періодичними, гармонійними і створюють тон, музичний звук, набуває особливого тембру у надгортанних порожнинах. Рот та глотка є резонаторами, що формують різницю між голосними, яка визначається об'ємом та формою резонуючих порожнин, які можуть змінюватися у результаті рухів губ, нижньої щелепи, язика. Кожен голосний звук вимовляється при особливому, властивому тільки даному звуку укладі органів мовлення. В акустичному відношенні голосні (на відміну від приголосних) мають чітку формантну структуру, вимагають великої витрати загальної енергії. При артикуляції голосних зв'язки тремтять, повітряний струмінь, що виходить з легень, проходить через ротову порожнину вільно, не зустрічаючи жодних перешкод. Голосні виконують роль носіїв тієї інформації, яка дозволяє розпізнавати різні словоформи.

Методика дослідження. Сучасні комп'ютерні технології дозволяють візуалізувати й аналізувати звучання, визначати параметри мовлення, сегментувати звукові континууми в русі й часі. У роботі використовувалися такі прийоми експериментальної фонетики: 1) фотографування положення губ при артикуляції голосних. «Роботу губ найкраще спостерігати візуальним (зоровим) способом. Для фіксації їх діяльності використовується фотографування» [3, с. 52]. У нашому експерименті застосовувалася відеокамера Panasonic HC-V10, яка дозволяє робити як відео, так і фото HD якості; 2) осцилографування та спектрографування з використанням комп'ютера та програм Sound Forge Pro 14.0 та Speech Analyzer 3.0.1, за допомогою яких визначалися тривалість (один із головних акустичних показників), амплітуда (параметри обернено пропорційні силі звуку), частота.

У кримськотатарській мові налічується 8 голосних, з вивчення яких починається засвоєння мови [1, с. 9]. На рис. 1 подані знімки положення губ (1), осцилограми (2), спектрограми (3), показники тривалості та амплітуди (4) при вимові голосних кримськотатарської мови.

1	2	3	4
			A 435 мс -20
			O 400 мс -18
			I 350 мс -35
			U 335 мс -23
			E 290 мс -28
			i 280 мс -25
			Ö 230 мс -20
			Û 200 мс -23

Рис. 1. Вимова голосних кримськотатарської мови

На рис. 2 подано діаграми показників тривалості (ліворуч) та амплітуди (праворуч) голосних кримськотатарської мови.

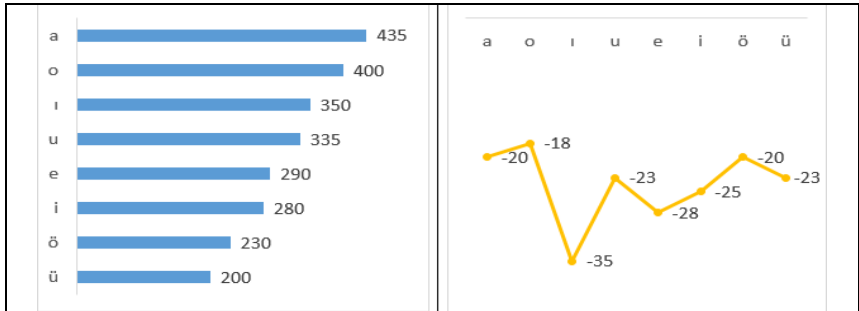

Рис. 2. Звукові параметри голосних кримськотатарської мови

Візуальний, слуховий та параметричний аналіз показує, що голосні кримськотатарської мови поділяються на такі дихотомічні групи.

Розгляд голосних почнемо з поняття та терміну, які в українській мові відсутні – це тверді та м'які голосні. «Голосні звуки в кримськотатарській мові діляться на тверді **a, i, o, u** і м'які **e, i, ö, ü**» [2, с. 35]. Тому при вивченні кримськотатарської мови на цьому слід зосереджувати увагу.

1. **Тверді/м'які голосні.** Конфігурація губ, осцилограма, спектрограма та дані тривалості й амплітуди при вимові голосних мають таку тенденцію: а) до загального вертикального (а-подібного) розкриття при вимові голосних **a, o, i, u**; б) до загального горизонтального (і-подібного) розкриття при вимові голосних **e, i, ö, ü**. Це вказує на те, що голосні **a, o, i, u** є твердими, а голосні **e, i, ö, ü** є м'якими. Знання про тверді та м'які голосні важливе, наприклад, при утворенні множини, яка у кримськотатарській мові «утворюється за допомогою закінчень **-lar, -ler... -lar** додається в тих випадках, коли останній голосних звук твердий (**a, o, i, u**), **-ler** додається в тих випадках, коли останній голосних звук м'який (**e, i, ö, ü**)» [2, с. 36; 1, с. 42].

2. **Широкі/вузькі голосні.** Конфігурація губ, розкриття рота, осцилограма, спектрограма та дані тривалості й амплітуди мають загальну тенденцію: а) до горизонтального розтягування при вимові **a, o, e, ö**, що свідчить про те, що це широкі голосні; б) до вертикального розтягування при вимові **i, i, u, ü**, що свідчить, що це вузькі голосні.

3. **Огублені/неогублені голосні.** Конфігурація губ, розкриття рота, осцилограма, спектрограма та дані тривалості й амплітуди при вимові вказують на те, що при вимові **o, ö, u, ü** губи зближуються, округляються і випинаються вперед, зменшуючи вихідний отвір та подовжуючи ротовий резонатор, і це – огублені голосні; при вимові **a, i, e, i** таких змін не відбувається, і тому це – неогублені голосні.

4. **Передні/задні голосні.** Знімки положення губ при артикуляції голосних не дають змоги розділити їх за даними показниками. Проте використання інших прийомів інструментального аналізу мовлення, зокрема дані осцилограм, спектрограм та параметри тривалості й амплітуди дозволяють виокремити передні та задні голосні кримськотатарської мови. Параметричні дані акустичних показників вказують, що при вимові **е, ё, и, ü** язик концентрується у передній частині порожнини рота, і це – передні голосні, при вимові **а, о, і, і** язик концентрується у задній частині порожнини рота, і це – задні голосні.

Література:

1. Абібулла Сеїт-Джеліль. Crimean tatar language for foreigners. Суми, 2021.
2. Кая І. С. Посібник для навчання кримсько-татарській мові за новим алфавітом. Київ, 2014.
3. Сучасна українська літературна мова. Вступ. Фонетика. Київ, 1969.
4. Енциклопедія сучасної України URL: <https://esu.com.ua/> (дата звернення 17.07.2023).

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-320-3-29>

ПЕРСПЕКТИВИ ЛЕКСИКОЛОГІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ НА БАЗІ ЛЕКСИКОГРАФІЧНОГО ПОРТАЛУ OWID

Рись Л. Ф.

кандидат філологічних наук,

доцент кафедри німецької філології

Волинського національного університету імені Лесі Українки

м. Луцьк, Україна

Онлайн-ресурси є сьогодні, безумовно, основним джерелом отримання інформації як для особистих потреб, так і для проведення досліджень, зокрема лінгвістичних. Онлайн-словники та лінгвістичні корпуси забезпечують мовознавців достовірними даними щодо семантичних, граматичних, функціональних та інших характеристик мовних одиниць. Однак кожен із таких ресурсів має свою специфіку та орієнтується на певне коло користувачів.

Для проведення лексикологічних досліджень німецької мови важливим інструментом для науковця може стати лексикографічна